

Agrárrolló: akkor beszélünk róla, ha a mezőgazdasági termékek ára az ipari termékekéhez képest jelentősen csökken

Alkotmány: az állam és a társadalom alapműködését meghatározó törvény.

Alkotmányos monarchia: olyan államforma, ahol a király hatalma a parlamenttől elfogadott alkotmányon nyugszik. A királynak korlátozott hatalma van, a hadsereg, pénzügyek ellenőrzése a parlament kezében van. Először Angliában alakult ki a 17. században.

Angliai csata: 1940 aug – okt. A brit szigetek légtérének uralmáért folytatott küzdelem a II. világháborúban. Németország légierejével akarta megsemmisíteni a brit ellenállást, de vereséget szenvedett.

Anschluss: Ausztria és Németország egyesülése, amelyet a Versailles béke 80. cikkelye megtilt 1938 március 13 – 15 megszállta Németország Ausztriát és kimondták a két állam csatlakozását. Ezzel megszüntették a Versailles béke 80. pontját

Antiszemitizmus: zsidóellenesség. A középkorban elsősorban a zsidók vallási elkülönülése adott alapot. Az újkortól kezdve gazdasági okok is szerepet játszottak

Ateizmus: egyházellenesség

annexió (hozzácsatolás): valamely állam területének, ill. idegen területnek erőszakos bekebelezése más állam által. Az annexió a nemzetek önrendelkezési jogának megsértése. A 19–20. sz.-ban számos ország, ill. terület vált annexió áldozatává (pl. 1908-ban Bosznia-Hercegovina, melyet az Osztrák-Magyar Monarchia annektált).

antant – entente (egyezmény): az ún. központi hatalmak, főként Németország ellen irányuló hatalmi csoportosulás, katonai blokk (1904–23). Alapja az 1904. évi entente cordiale (szívélyes egyezés), a Nagy-Britannia és Franciaország közötti szövetségi szerződés, melyhez Oroszország (1907), majd az I. világháború (1914–18) idején további államok (pl. Belgium, Japán, Görögország, Szerbia, USA) csatlakoztak. Tágabb értelemben ezt a háborús koalíciót is szokás antantnak nevezni. Az antantból 1917-ben kivált a forradalmi Oroszország. Az I. világháborúban győztes koalíció a francia–angol–amerikai ellentétek kiegyezése miatt az 1920-as évek elején széthullott.

Asszimiláció: egy etnikai kisebbség beépülése, beilleszkedése a többségi etnikumba.

Autonomia: egy nép vagy társadalmi csoport, intézményi vagy területi egysége jogilag rögzített öngazgatással egy államon belül.

Atlanti Charta: 1941 aug. 9 – 12 között aláírták az Atlanti Charta. E dokumentum lemondott a háború utáni területi

követelésekről, garantálta a népek szabadságát, olyan békekötést remélt, amely minden népnek megadja a lehetőséget, hogy biztonságban éljen saját határai között. Ehhez a szerződéshez több állam csatlakozott

állásháború – (állóháború): a hadviselés egyik formája, összefüggő merev arcvonalakon és a kiépített állás- és erődítményrendszerekben folyó haditevékenység. Nem képes eldönteni a háborúk végleges sorsát, ezért a hadviselő felek általában az állásrendszer áttörésére törekszenek. A 19. sz. második felében alkalmazták először, jelentős szerepe volt az I. világháborúban (1914–18).

Állóháború: Állóháború: Mindkét fél védekező állásokat alakít a front egész szakaszán és az ellenfél támadásait, innen veri vissza és az egyik fél, sem tud előrenyomulni.

Árja: A nemzetszocialista ideológiában a felsőbbrendű faj megjelölése.

Bach-huszár: A Bach – korszak idején a közigazgatásban alkalmazott, általában idegen származású személyek, akik magyaros ruhát viseltek, hogy népszerűségüket növeljék.

Bach – rendszer: 1850 – 1859 kísérlet Magyarország beolvasztására a Habsburg – birodalomba

Barbarossa – hadművelet: 1941 június 22 – én Szovjetunió lerohanási terve

Batthyány – kormány:

Gr. Batthyányi Lajos miniszterelnök

Szemere Bertalan

belügyminiszter

Kossuth Lajos

pénzügyminiszter

Deák Ferenc igazságügy

Klauzál Gábor

és iparügyi miniszter földművelés

Báró Eötvös József

vallásügyi miniszter oktatás

Herceg Esterhazy Pál

külgügyminiszter

Gr. Széchenyi István: közlekedés

közmunkaügyi miniszter

Mészáros Lázár

hadügyminiszter

Baloldal: a politikai középhez képest radikálisabb, elgondolásában a szélesebb néprétegek érdekeit képviselő politikai irányzatok elnevezése. A kifejezés a francia forradalom alatt született, mivel ennek az irányzatnak a képviselői az Alkotmányozó nemzetgyűlésben az elnök bal oldalán helyezkedtek el.

ünnepélyesség jellemezte. A katolikus megújulással együtt indult, de a protestáns országokban is elterjedt.

Berlin – Róma tengely: Olaszország és Németország szövetsége 1936 – től majd 1937

– ben Japán is csatlakozott hozzá. Ennek nyomán nevezték Németországot és szövetségeseit a II. világháborúban tengelyhatalmaknak.

Bevándorlás: a népesség áttelepülése valamely országba. Magyarországra a török kiűzése után a 18. században érkeztek nagyszámú bevándorlók.

Bevett felekezet: Magyarországon és Erdélyben a törvények által engedélyezett vallási felekezet

Bevett vallás: Erdélyben az államilag elismert, teljes szabadságot élvező felekezetek megjelölése. A kifejezés a magyarországi közéletbe is bekerült. Magyarországon a protestánsok, görögkeletiek, az unitáriusok, majd az izraeliták nyerték el a bevett vallás szabadságot.

Bocskoros nemes: nemesi címmel rendelkező, de földbirtokkal nem rendelkező nemes. Másképpen „hétszilvafás nemes”

Bojkott: valamely magtartás kieroszakolása a kapcsolatok megszakításával.

Bolsevik: az Oroszországi Szociáldemokrata párt Lenin vezette radikális szárnya

Casus belli: háborus ok

Civitates fidelissima: a leghűségesebb város Sopron város kapta ezt a címet, mert az 1921 – es népszavazáskor Magyarország mellett döntött

Clemenceau – jegyzék: Clemenceau, mint a békekonferencia elnöke június 7-én a tanácskormányhoz intézett jegyzékben követelte a felvidéki támadás haladéktalan beszüntetését. Engedelmesség esetén kilátásba helyezte: meghívják a magyar fél képviselőit Párizsba, és megkötik a békeszerződést. A második jegyzék, már ez nem tartalmazta csak közölte Magyarország végleges határait.

Csiga – offenzíva: 1943 –ban az amerikai brit csapatok partra szálltak Szicíliában és megkezdték a lassú előrenyomulást északi irányba. Ez a hadműveletet nevezik „Csiga – offenzívának, mivel a szövetséges csapatok csak rendkívül lassan tudták elfoglalni a dél olasz területeket és Monte Cassinonál az előrenyomulás megrekedt.

D – nap: A második világháború egyik legfontosabb hadművelete a normandiai partraszállás volt. A hadműveletet az Amerikai Egyesült Államok egyik legjelentősebb katonai vezetője, Dwight „Ike” Eisenhower irányította. Az inváziót több hónapnyi tervezőmunka előzte meg, a nagyhatalmakat egy táborba kellett gyűjteni Németország ellen 1944 június 6.

Dawes-terv: az I. Világháború után készített terv, amely Németország jóvátételi kötelezettségeit foglalta magába. Elkészítését Charles G. Dawes amerikai pénzügyi

szakember vezette nemzetközi szakértői bizottság végezte.

dekrétum – ('határozat', 'ítélet') 1. állami szervek törvény jellegű akaratnyilvánítása (határozat, rendelet, bírói döntés, kinevezési okirat stb.) – 2. az 1848 előtti magyar országgyűlésnek az uralkodó által szentesített határozatai. – 3. a római pápa, a zsinatok és az egyes vatikáni hivatalok által kibocsátott egyházi rendeletek, törvények. – 4. egyes országok törvényerővel rendelkező, de nem törvény formájában kiadott jogszabályai.

Demilitalizált: fegyvermentes övezet

Deportálás: az állam biztonsága szempontjából veszélyes vagy annak nyilvánított személyek vagy csoportok gyűjtőtáborokba, kényszerlakhelyre vagy idegen országba történő szállítása, telepítése

Demográfiai robbanás: hirtelen népségnövekedés

Devalváció: pénz leértékelése. Az infláció megállítása érdekében alkalmazzák.

Diktatúra: egyes személyek vagy csoportok erőszakos, a hadseregre támaszkodó uralma.

Dogma: Valamely vallás vagy hitelv alapvető elgondolása, amelyhez a tanok követőinek tartaniuk kell magukat.

Dualista állam: két központú állam

dzsenti – 1. a középkorban a köznemesség, a kapitalista fejlődés megindulása után a saját birtokán árutermelést folytató ún. újnemesség elnevezése Angliában. – 2. Magyarországon az 1870-es évektől az elszegényedő, birtokait jórészt elvesztő, de társadalmi rangjához és úri életformájához makacsul ragaszkodó birtokos nemesség elnevezése. Később az értelmiségi pályákra kényszerült kisenemesekre és nem nemesi származású tisztviselőkre, értelmiségiekre és földbirtokosokra is alkalmazták.

Első bécsi döntés: 1938 november 2 – án megszületett az első bécsi döntés, amelyet már csak Mussolini és Hitler írtak alá. Ez kimondta, hogy Magyarország megkapja Csehszlovákia magyar, lakta területeit, a Felvidék és Kárpátalja d – i Magyarországgal határos területeit. Ez KB 12000 km² 900 ezer lakossal.

Emigráns: politikai, vallási okokból külföldre kényszerülők csoportja.

Emigráció: politikai vagy vallási okokból külföldre kényszerített személy

Entenet cordiler: szívélyes megegyezés, angolok – franciák által 1904 – ben megkötött szerződés, ebből alakult ki az antant elnevezés

Európa beteg embere: a 19. századi hanyatló Törökország.

Esszer: 1902 – ben az oroszországi szociálforradalmár párt tagjai. Parasztpáriak.

Cél: demokratikus köztársaság létrehozása és a parasztság földhöz juttatása.

Evakuálja: kimenekíti

fajelmélet: (rasszizmus) Az egyes emberfajták értékbeli különbségét, a fajkeveredés káros voltát, a "tiszta (árja)" faj kitenyésztésének szükségességét hirdető elmélet. Pl.: A hitleri fasizmus a germán kultúrfölényt tartotta mindenkinek felettinek

Fasizmus: 20. században megjelent tekintélyelvű politikai ideológia és politikai mozgalom. Célja az állam erősítése diktatórikus úton, valamint a nemzet egységesítése. Az egyént az állam és a társadalom érdekeinek rendeli alá. Jellemzői:

- kollektívizmus
- populizmus;
- nacionalizmus (akár a sovinizmus is);
- etatizmus;
- militarizmus;
- anti kommunizmus;
- totalitarizmus;
- agresszivitás;
- a politikai propaganda használata;
- a parlamenti rendszer, a demokrácia és a liberalizmus elutasítása.

A fasizmus elsőként Olaszországban jelentkezett Mussolini vezetésével, aki totális diktatúrát épített ki. Később más európai országok is átvették a fasizmust: Spanyolország, Portugália. A fasizmus nem azonos a nemzetiszocializmussal: hiányzott belőle a vallásellenesség és (kezdetben) a rasszizmus és az antiszemitizmus (bár a második világháború alatt német hatásra történtek zsidóellenes intézkedések Olaszországban).

Fehérterv: Lengyelország lerohanási terve

Februári pátenst: 1861- ben Ferenc József által kiadott okmány. Az uralkodó a centralizáció fenntartásával egy korlátozott föderális alkotmányt kínált a birodalomnak. A magyar országgyűlés elutasította.

Fekete csütörtök: 1929 október 24 New York-i tőzsdén hatalmas mértékben zuhanni kezdtek a részvények árfolyamai, ezzel elkezdődött a gazdasági válság.

Furcsa háború: 1939 szeptember 3-án Franciaország és Nagy-Británia hadat üzen Németországnak. A hadüzenetet általános mozgósítás követi mindkét országban, de tényleges katonai akciók nem következnek.

Felirati párt: 1861 – ben alakult, Deák Ferenc a vezetője, Ferenc Józsefet elfogadja magyar királynak, az 1848 – as törvényeket maximumnak tekinti. Felirat formájában akarják visszautasítani a februári pátenst.

abszolutista kormányzati rendszeren. Merkantilista gazdaságpolitikát folytattak, igyekeztek a jobbágyságot megvédeni a földesúri túlkapásokkal szemben, korlátozták a rendi kiváltságokat és az egyház jogait. Szociális, gazdasági, oktatási reformokat vettek be, támogatták az új gazdálkodási módszereket. Más vallásúakkal szemben toleranciát hirdettek.

Gestapo – (Geheime Staatspolizei 'Titkos Államrendőrség'): a hitleri Németország politikai titkosrendőrsége. 1933-ban hozták létre, 1945-ben megszűnt. Vezetője 1933-tól Hermann Göring (1893–1946), majd 1934-től Heinrich Himmler (1900–1945). Bűnös szervezet az általa megszállt területeken végrehajtott emberiségellenes bűncselekményekért (faji üldözés, gyilkosságok, politikai ellenfelek üldözése, deportálások, tömeges kivégzések stb.).

Gettó: A középkortól a városok zsidónegyedét hívták gettónak. A zsidók egy városrészbe költözésével alakultak ki, később a hatóságok jelölték ki a gettókat a zsidók kényszerlakhelyeként. A gettók általában el voltak zárva a többi városrésztől. A náci Németország a gettókat arra használta, hogy a zsidókat egy helyre gyűjtse, és innen szállítsa őket koncentrációs táborokba. A második világháború után használják a gettó elnevezést különböző kisebbségek által lakott városrészekre is.

GULAG: A Szovjetunióban a bolsevik hatalomátvétel (1917) után kialakított és egyre bővített munkatáborrendszer, ahová köztörvényes bűnözők mellett elsősorban ellenzékieket és külföldieket és gazdasági bűncselekménnyel megvádoltakat (rendszerint áratlanokat), később pedig hadifoglyokat is zártak. Az 1930-as évek terrorja idején több millióan végeztek a táborokban kényszmunkát. A táborok létrehozásának idején (még Lenin életében) a fő cél az ellenzékiek elzárása volt, később a gazdasági tervek teljesítéséhez szükséges olcsó munkaerőt „biztosították” így, ezen túlmenően pedig a lakosság megfélemlítését is szolgálta. A (sokszor a sarkkörön is túl lévő) táborokban nehéz fizikai munkát kellett végezni rossz körülmények között és elégtelen táplálkozás mellett, így a halálozási arány nagyon magas volt. Sztálin halála (1953) után elkezdődött a foglyok kiengedése, de a táborrendszert csak 1960-ban szüntették meg.

Gyorshadtest: 1941 – ben kiküldött I. magyar hadsereg egyik alakulata, kerékpáros hadtest.

Győri beszéd: 1938. március 5-én Győrben **Darányi** bejelentette Magyarország újra fegyverkezési programját.: 5 év alatt 1milliárd pengős hadifejlesztést jelentett be, de ezt az

összeget 2 év alatt elhasználták. A program nyílt megszegése volt a békeszövedésnek. A kisantant országok elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát.

Hadikommunizmus: Szovjet-Oroszországban a bolsevik hatalomátvétel után kialakult rendszer. Legfontosabb elemei: államosítás, jegyrendszer, pénz szerepének minimálisra csökkentése, munkakötelezettség, beszolgáltatás.

Harmadik Birodalom: (németül: *Drittes Reich*) a nemzetiszocialista Németország félhivatalos elnevezése volt 1933 és 1945 között, amikor Adolf Hitler és pártja, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) vezetése alatt állt. A kifejezés használatát 1941-ben Adolf Hitler betiltatta, az állam hivatalos elnevezése **Nagynémet Birodalom** (németül: *Großdeutsches Reich*) volt. A mai német történelemtudomány Német Birodalomnak (*Deutsches Reich*) nevezi ezt az időszakot is. A Harmadik Birodalom elnevezése elsősorban nem az országot és a német népet, hanem a kormányzatot és hivatalrendszerét jelöli. Törvényhozó szerve a Reichstag volt, amelynek szerepe a parlamentáris rendszerekhez képest korlátozott volt. A kifejezés Arthur Möller van den Bruck 1922-es művéből eredeztetik, melyben a szerző a 962 és 1806 között fennálló Német-római Birodalom első, míg az 1871 és 1918 között fennálló Német Császárságot második birodalomnak nevezi. Innen vette át a nemzetiszocialista propaganda, akik saját államukat a harmadik birodalomnak tartották. A propaganda célja az volt, hogy az 1919-es Weimari Köztársaság, majd a rettenetes infláció időszaka után egy korábbi, erősen misztifikált dicsőséges német múlthoz való visszatérést sugalmazza. Ezt erősíti a Birodalom jövőbeli, tervezett fővárosának is az elnevezése: *Germania*.

Határozati párt: 1861 – ben alakult, Teleki László a vezetője, nem fogadja el Ferenc Józsefet magyar királynak, az 1848 – as törvényeket minimumnak tekinti. Határozat formájában akarja visszautasítani a februári pátenst

Hármas Szövetség: . 1879 – benn a Monarchia és Németország megkötötte a kettős szövetséget, amelyhez 1882 –ben Olaszország,

Három császár Szövetsége: 1873 – ban Bismarck erőfeszítéseinek köszönhetően a három császár szövetséget kötött egymással. Németország, az Osztrák – Magyar Monarchia valamint Oroszország között: E két utóbbi hatalomnak azonban ellentétei voltak. A Balkán felosztásában: Oroszország még mindig a tengeri kijáratot kereste, és befolyása

alá akarta vonni a balkáni szláv „testvéreit” a pánszlávizmus eszméjére hivatkozva. Ez a Balkán felé terjeszkedő politika viszont veszélyeztette a Monarchia érdekeit, mert ő is csak ebbe az irányba tudott terjeszkedni. 1878 – ra az ellentétek annyira kiéleződtek, hogy a három császár szövetsége felbomlott.

hintapolitika”: Kállay Miklós miniszterelnök által 1942-1944 között folytatott politika elnevezése. Kállay titkos tárgyalásokat indított a háborúból való kilépésről a nyugati hatalmakkal, miközben, hogy a németek ne fogjanak gyanút, Magyarország továbbra is részt vett a Szovjetunió elleni háborúban.

Holokauszt: A második világháborúban náci Németország és szövetségesei által birtokolt területen a nemzetiszocialista hatóságok által szervezett és irányított népirtás neve, amelynek zsidók estek áldozatul (a zsidóságon kívül a cigányokat, a lengyeleket, az oroszokat, a homoszexuálisokat, a fogyatékosokat, egyes vallási csoportokat is érintette a népirtás, de ezt több kutató nem érti bele a holocaust fogalmába). Az áldozatok számát illetően a becslések eltérőek, kb. 5-6 millió zsidót végeztek ki a náciak (az előbb felsorolt egyéb csoportokat is figyelembe véve az áldozatok száma 9-12 millió között lehetett).

Hosszúkések éjszakája: A **hosszú kések éjszakája** más elnevezéssel a **Röhm-puccs** vagy a **Kolibri hadművelet** az 1934. június 30.-tól kezdődően egészen 1934. augusztusig végrehajtott politikai tisztogatások elnevezése. Ezek során a **Náci Németországban** politikai okokból **kivégzések** történtek. A feltételezett mintegy 200 áldozat között voltak olyanok is, akiket **Hitler** személyes ellenségeinek tekintettek, mint például az egykori birodalmi kancellár **Kurt von Schleicher**, de akadtak tévedésből véletlenül meggyilkolt áldozatok is (így Elisabeth von Schleicher, Kurt von Schleicher felesége, akit „a körülmények kényszeréből” és **Wilhelm Eduard Schmid** zenekritikus, akit Wilhelm Schmid SA parancsnokkal felcserélve lőttek le), akik semmilyen kapcsolatban nem álltak Hitlerrel vagy rendszerével. Hitler és **Hermann Göring** készítette elő ezt a tisztogató akciót, melyet az **SS** rohamosztagei támogatva a **Gestapo** és a hadsereg tagjaival közösen hajtottak végre. E vérfürdő alapjait az **NSDAP** és az SA között kialakult belső ideológiai viták és hatalmi harcok képezték.

„hosszú 19. század” 1789-től 1914- ig tartó időszak elnevezése

Húsvéti cikk: 1865-ben Deák Ferenc által írt cikk, amelyben a kiegyezés mellett érvel.

Illegális: törvénytelen

Infláció: pénz leértékelése

Infrastruktúra: azoknak a létesítményeknek az összessége, amelyeket az ipari termelés állított elő, közvetlenül nem vesz részt az ipari termelésben de annak nélkülözhetetlen előfeltétele. (Pl: vasút, közút)

Intervenció: beavatkozás, közbeavatkozás, erőszakos beavatkozás (egy állam belülegyeibe)

Irredentizmus: Olyan nacionalista mozgalom, törekvés, amely területi igényeket történelmi jogi vagy etnikai | alapon kíván érvényesíteni. Olaszországban jelentkezett először a 20. század kezdetén az Osztrák-Magyar Monarchiával szemben. A két világháború közötti Magyarországon a revíziós igényeket is irredenta érvekkel indokolták. Az irredentizmus napjainkban is jelen van számos országban.

Jegyrendszer: A korlátozott áruforgalomnak az a rendszere, hogy bizonyos közszükségleti cikkeket csak hatósági jegyre szolgáltatnak ki.

Infrastruktúra: azoknak a létesítményeknek az összessége, amelyeket az ipari termelés állított elő, közvetlenül nem vesz részt az ipari termelésben de annak nélkülözhetetlen előfeltétele. (Pl: vasút, közút)

Jobboldal: a politikai középnel konzervatívabb politikai csoportosulás elnevezése, melyek jobban ragaszkodnak a hagyományokhoz. A kifejezés a francia forradalom alatt született, mivel ennek az irányzatnak a képviselői az Alkotmányozó nemzetgyűlésben az elnök jobb oldalán helyezkedtek el.

Kassai bombázás: A kassai bombatámadás az akkor Magyarországhoz tartozó Kassát ért, máig nem tisztázott légi támadás volt 1941. június 26-án, amely jelentős károkat okozott mind a város épületeiben, mint a lakosság körében. Az esemény okot adott Magyarország Szovjetunióval szembeni hadviselésére. Az incidensről értesülve Horthy Miklós kormányzó, Bárdossy László magyar miniszterelnök és egyes németbarátnak vélt politikusok rábeszélésének hatására még aznap, alaposabb vizsgálat és parlamenti jóváhagyás nélkül, bejelentette a hadiállapot beálltát a Szovjetunióval.^[1] Ezzel a magyar csapatok a Harmadik Birodalom oldalán bekapcsolódtak a hódító Barbarossa hadműveletbe. A kassai bombázás a modern kori történelem egyik jelentős rejtélye, mivel a támadó repülőgépek típusát és hovatartozását mind a mai napig nem sikerült kétséget kizárólag megállapítani. A lehetséges felelősökkel kapcsolatban azonban az eset óta számos, többé-kevésbé megalapozott elmélet látott napvilágot

Kasszandra – levél: Kossuth levele Deákhhoz, amelyben megjósolja a történelmi

Magyarország bukását, és Kasszandrához az ókori trójai jósnőhöz hasonlíttja magát, aki látta előre a jövőt, de senki sem hitt neki.

Keleti kérdés: Az Oszmán Birodalom meggyengülése következtében létrejött hatalmi válság a Balkánon a 18-19. században A térségbe a feltörekvő orosz nagyhatalom kívánta betölteni a hatalmi űrt, am Franciaország, Nagy.-Britannia és a Habsburg – Birodalom igyekezett ezt megakadályozni

Kettős szövetség: 1879 – benn a Monarchia és Németország megkötötte a kettős szövetséget,

Kettős vámhatár: 1754 – 1850 Magyarország és a birodalom többi területe között vámhatárt húz. A magyar kereskedők, ha a birodalmon kívülre szállítottak árut, akkor két helyen fizettek vámot. (Mo és a Birodalom határán is. 9A magyar mezőgazdasági termékek és nyersanyagok kivitelére alacsony vámokat alkalmaz, ugyanakkor a magyar iparcikkeket magas vámtarifával engedi kivinni. A cseh és osztrák ipar termékeire viszont alacsony tarifát alkalmaz. Ezzel Magyarország gazdasági fejlődését egyoldalúvá tette. Magyarország a Habsburg Birodalmat ellátta olcsó mezőgazdasági termékekkel és az ipar felvevőpiaca lett.

Kiegyezés: 1867-ben Ferenc József és a magyar országgyűlés között létrejött megegyezés. Ennek értelmében Magyarország visszanyerte alkotmányos függetlenségét, de elismerte a védelem, a külképviselet és az ezek fedezetét szolgáló pénzügyek közös intézését.

Kisantant: Az első világháborút lezáró békével létrejövő országok (Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Románia, Csehszlovákia) által 1920-1921-ben Magyarország ellen létrehozott szövetség. A kisantantot Franciaország támogatta térségbeli céljai érdekében. A szövetség 1938-ban, a müncheni egyezményvel, illetve Csehszlovákia 1939. márciusi felbomlásával (és Csehország német megszállásával) szűnt meg.

Kolhozok: szövetkezés alapján létrejövő mezőgazdasági nagyüzem elnevezése. A termelési eszközök szövetkezeti tulajdonban voltak és a munkát kollektívan végzik. A kolhozok a köztulajdonban lévő földön gazdálkodnak, amelyet az állam számukra ingyenesen és örök használatra engedett át. A parasztok jövedelme a kolhozok közös gazdaságából származott. 1991 – benn felszámolták a kolhozokat, vagyonukat privatizálták.

Kommunizmus: Olyan politikai és gazdasági ideológia és utópia, amely úgy számolná fel a társadalmi egyenlőtlenségeket, hogy megszűntetné a magántulajdont, s helyébe kollektív

tulajdönt léptetne. A kommunizmus a szocializmus radikális, forradalmi, antidemokratikus leágazásaként is meghatározható. Marx, a szocializmus ideológiájának kidolgozója úgy vélte, hogy a szocializmus átmeneti állapot, amelyet felvált a kommunizmus: a gazdasági és politikai egyenlőség, a közösségi szolidaritás osztály nélküli társadalma. A kommunizmus, mint politikai eszme célja az egoista kapitalista rendszer megdöntése és a munkásosztály teljhatalmának megvalósítása. A világtörténelemben 1917-től játszott meghatározó szerepet, amikor a Lenin és Trockij vezette bolsevik párt megszerelte a hatalmat Oroszországban. A megszilárduló szovjet típusú kommunista egypártrendszer hamar eltávolodott az egyenlőségi eszméktől, és totális, elnyomó diktatúráként maradt fent. A 20. század folyamán Kelet-Európa számos országában kövezték ezt a mintát. Az 1989–1991 között lezajló rendszerátvittekkel maga az ideológia is elvesztette legitimitását, mint a kapitalizmus rendszerszintű alternatívája.

Koncentrációs tábor: A náci Németország által létrehozott kényszermunka- és megsemmisítő táborok elnevezése, amelyekben 1933 és 1945 között több mint tízmillió zsidót, cigányt, lengyelt, orosz, homoszexuálist és ellenzékit végeztek ki.

Koncepcios per: A **konceptciós per** (vagy **kirakatper**) olyan per, melyet egy előre megtervezett (általában politikai) koncepció szerint folytatnak le. A koncepció pereken belül megkülönböztethetünk konstruált pereket, amikor a vád hamis bizonyítékokon alapul. Másik fajtája a tendenciózus per. Ez esetben jogszabály- vagy törvénysértés történik, de általában a jogszabály vagy törvény kiforgatásával (az 1950-es években Magyarországon gyakran az 1946/VII. tc.^[1] átértelmezésével), vagy amorális jogszabályok alkalmazásával. Ezeket a pereket szintén előre megtervezett politikai koncepció miatt indítják.

Korporatív állam: A fasiszta Olaszországban kiépített hivatásrendi rendszer. A szakszervezetek megszüntetése után korporációkat hoztak létre szakmánként, amelyekbe az adott szakma munkaadóit és munkavállalóit tömörítették. A korporációk (a szakszervezetekkel és szakmai kamarákkal szemben) nem önszerveződő testületek, hanem állami szervek voltak, és felülről irányították őket. Így a gazdaság erős állami irányítás alá került. Minden olaszt igyekeztek hivatásrendi testületbe tömöríteni. A korporációs rendszert Spanyolország és Portugália is átvette.

Központi hatalmak: A Németországból, az Osztrák-Magyar Monarchiából, Bulgáriából és

az Oszmán Birodalomból álló katonai szövetség az első világháborúban (1914-1918). A szövetség alapját az 1879-ben Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia által megkötött kettősszövetség adta, mely 1882-ben Olaszországgal hármasszövetséggé bővült (Olaszország viszont az antant oldalán lépett háborúba).

Kulák: módos paraszt,

Kristályéjszaka: **kristályéjszaka** (németül *Kristallnacht*) egy Franciaországban szolgáló német diplomata, Ernst Eduard vom Rath meggyilkolása miatt megtorlásként elrendelt, központilag megtervezett és irányított, országos zsidóellenes erőszakhullám volt Németországban 1938. november 9-10-én. A zavargások során több tucat zsidót megöltek, zsinagógák és zsidó üzletek százait rombolták le, gyújtották fel, de a rendőrség nem avatkozott az eseményekbe. Nevét a betört kirakatokból szertehulló szilánkokról kapta. Történelmi előzményként megemlíthető, hogy az osztrák klerikofasiszta mozgalom már a XIX. század végén végén is használta a kifejezést, az általuk rendezett pogromokat Schönerer üdvözléssel fogadta.

Konzervativizmus: elavult politikai eszmerendszerhez, irányzathoz való ragaszkodást kifejező világnézet. A nagy francia forradalom ellenhatásaként jött létre a 18 – 19 század fordulóján. Magyarországon a 19 század elejétől szerveződött politikai irányzatá.

Kormányzó: a magyar történelem folyamán a királyok valamilyen okból történő akadályoztatása esetén választott államfő. 1849 – ben kormányzóválasztásra azért került sor, mert nem akartak dönteni az államformáról **Kötelező örökvaltság:** reformkori Magyarországon a jobbágyfelszabadítás egyik módja, Kötelezővé tette a jobbágyok felszabadítását, és a nemességet államilag kártalanították.

Közteherviselés: közterhek kirovása mindenkire, megkülönböztetés nélkül.

Lebensraum: egy német geopolitikai fogalom, mely magyarul *életteret* jelent. Igazán közismertté Adolf Hitler tette a *Mein Kampf*-ban. Hitler annak a teóriájának keretében használta fel ezt a fogalmat, mely szerint Németország sorsa az, hogy uralmat gyakoroljon a Kelet felett és ezért más országoknak el kell fogadniuk a németeknek a lebensraum megszerzésére irányuló törekvéseit. A területi hódításokat szükségszerűnek tartották a túlnépesedés és az élelmiszer iránti szükségletek miatt. Ukrajnát a németek például Németország magtárának tartották. A lebensraum kifejezés rosszista felhangja azt

sugallja, hogy az árja fajnak misztikus joga van arra, hogy uralkodjon a körülötte lévő többi országon.

Legitim: törvényes

Locarnói egyezmény Az I. világháború után, 1925. november 5. és 16. között a svájci Locarno városban tartott nemzetközi konferencia után 1925. december 1-jén Londonban aláírt egyezmény Németország nyugati határainak garantálásáról és a nemzetközi döntőbíráskodásról. A konferencián Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Belgium, Csehszlovákia és Lengyelország vettek részt. Az ún. rajnai paktum megerősítette a Versailles-i békeszerződés által jóváhagyott francia – német, illetve német – belga határt. Ezeknek a határoknak a sérthetlenségéért Nagy-Britannia és Olaszország vállalt garanciát. A Rajna-vidéket ugyanakkor demilitarizálták. A náci hatalomátvétel után Németország az egyezményt nyíltan megsértette, amikor bevonult az addig demilitarizált Rajna-vidékre. Végül 1936. március 17-én Németország formálisan is felmondta a locarnói egyezményt.

Maginot-vonal André Maginot (1877–1932) francia hadügyminiszter javaslatára 1927–1932 között a francia–német, az olasz–francia és a francia–luxemburgi határon épült, védelmi célokat szolgáló, korszerű erődrendszer.^[1] Teljes hossza 350 km, költségvetése összesen ötmilliárd frank volt, annak ellenére, hogy a francia parlament eredetileg három milliárdot szavazott meg e célra. A kor általános gondolata volt az erődvonal-rendszer kiépítése, amivel elkerülhetőnek tartották az első világháború megismétlődését. Minden más európai védővonalnál erősebb, korszerűbb volt, főleg az Elzász-térségben. Az általában 2 km mélységű védvonal itt elérte a 20 km mélységet is. Erődökből és az erődök között húzódó föld alatti járatrendszerből, valamint az ezeket ellátó hátszági infrastruktúrából állt. Az erődök alsó szintjein képezték ki a légénységi körleteket, kórházakat, lőszerraktárakat. Kétféle erődítmény (tüzérségi és gyalogsági) létezett, valamint a kazamatának nevezett kisebb helyiségek. Egy-egy erődvonal védekezését egy főerőd tartotta kézben, amelyet akár 100 méter mélységbe is süllyesztettek.

Magyar Front: A Békepárt kezdeményezésére 1944 májusában megalakított antifasiszta nemzeti tömörülés, melynek tagja volt a Magyarországi Szociáldemokrata Párt, a Kisgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt is. A Magyar Front felhívásában sürgette a német hódítók és cinkostársaik elleni fegyveres harcot, a demokratikus és szabad Mo.

alapjainak lerakását. A Magyar Front léte és tevékenysége erősítette a háborúellenes és antifasiszta hangulatot és országszerte hozzájárult a kisebb-nagyobb szabotázsakciók számának növekedéséhez. 1944 szeptemberében a Magyar Frontot alkotó pártok közös Intéző Bizottságot hoztak létre, s ez tárgyalásokat folytatott Horthyval a háborúból való kiugrásról. A nyilasok uralma alatt több kísérletet tettek a fegyveres ellenállás megszervezésére: nov. elején létrejött a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága Bajcsy-Zsilinszky Endre és Kiss János altábornagy vezetésével, de a nyilasok a szervezkedés nyomára bukkantak, vezetőit elfogták és kivégezték. A Magyar Front örökébe az 1944. dec. elején alakult Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lépett.

Margaréta hadművelet: 1944 március 19 Magyarország lerohanási terve.

Marshall-segély: A Marshall-terv egy ismert nemzetközi segélyprogram volt a második világháború után, amely George C. Marshall amerikai külügyminiszterrel kapta a nevét. Marshall 1947. június 5-én átfogó amerikai segélyprogramot hirdetett meg minden olyan háború sújtotta európai ország számára, amely az újjáépítésben hajlandó volt az Amerikai Egyesült Államokkal (USA) együttműködni.

Második bécsi döntés 1940 aug. 30-án a második bécsi döntésben Magyarországnak ítélte É-Erdélyt és Székelyföldet 2,4 millió lakossal, amelyből 1 millió volt magyar. D-Erdély területén kb. 400 ezer magyar maradt. A második bécsi döntés után Románia és Magyarország viszonya megromlott. Teleki Pál a Ny-i hatalmak felé szerette volna a jó viszonyt megtartani, de a második bécsi döntés után helyzete egyre nehezebbé vált.

Mensevik: az Oroszországi szociáldemokrata párt mérsékelt szárnya. 1912-ben önálló párttá vált, majd 1918 – ban betiltották.

Migráció: A népesség lakhelyváltoztatása, elvándorlása

Montesquieu elv: Akkor demokratikus egy állam, ha a végrehajtó, törvényhozó és igazságszolgáltató hatalmat külön választják

Molotov – Ribbentrop paktum: 1939 aug. 23.-án Németország. és a Szovjetunió aláírták a megnevezési szerződést, vagyis a Molotov-Robertropp paktumot. szerződő felek kötelezték magukat, hogy egymással szemben tartózkodnak az agressziótól. A szerződés 10 évre kötötték. A titkos záradék értelmében, ha Németország. Megtámadja Lengyelországot, akkor a szovjet csapatok is megszállják Lengyelország keleti területeit. Sztálin célja ezzel a szerződéssel az idő és térnyerés volt.

MOVE: A Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) egy szélsőjobboldali csoportosulás volt Magyarországon Gömbös Gyula vezetésével a két világháború között.

Müncheni –egyezmény: 1938 szeptember 29-én Münchenben összeült a konferencia. A müncheni konferencián a négy európai nagyhatalom vett részt. Francia részről Daladier, angol részről Chamberlain, német részről Hitler, olasz részről pedig Mussolini. A négy nagyhatalom megegyezett abban, hogy a Szudeta vidékét Németországhoz csatolják és a csehek tárgyalásokat kezdenek Magyarországgal és Lengyelországgal a kisebbségről. Ha 3 hónapon belül nem születik döntés, akkor a nagyhatalmak rendezik a vitás kérdést.

Nacionalizmus: nemzeti kérdéseket a politikai-társadalmi élet központjába állító újkori politikai és ideológia irányzat. A társadalom alapvető kategóriájának a nemzet tagjait tartotta. Az újkori nemzetállamok létrejöttében általában pozitív szerepet töltött be.

NATO: Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete – angolul North Atlantic Treaty Organisation, rövidítve NATO, franciául Organisation du Traité de l'Atlantique Nord, OTAN – 28 észak-amerikai és európai ország szövetsége, amelyet a II. világháború után 1949. április 4-én alapítottak Washingtonban. A szövetség célkitűzéseit az Észak-atlanti Szerződés foglalja magában, amelynek értelmében a tagállamok minden politikai és katonai eszköz igénybe vesznek a tagországok szabadságának és a biztonságának megőrzése érdekében. Hivatalos nyelvei az angol és a francia **Nemzetőrség:** polgárok fegyveres testülete. A vagyon és a közbiztonság, valamint forradalom vívmányainak védelme érdekében

Nemzetiszocializmus: A 20. század első felében a Hitler által vezetett szélsőjobboldali Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) ideológiája, és az általa az 1930-as években létrehozott totális diktatúrarendszer. Az ideológia jellemzői:

- nacionalizmus;
- fajelmélet;
- antiszemitizmus;
- Führer-elv;
- élettér-elmélet szociális demagógia;
- a német mitológia militarizmus;
- anti kommunizmus;
- totalitarizmus;
- a politikai propaganda használata;

- a parlamenti rendszer, a demokrácia és a liberalizmus elutasítása, agresszivitás;
- vallásellenesség;
- szociáldarwinizmus.

Népfront: a baloldali és a centripártok koalíciójára alapuló nemzetközi mozgalom, melynek célja a fasiszta és nemzetszocialista hatalmak ideológiai visszaszorítása volt.

Népszövetség: nemzetek szövetsége. Az I. világháborúban győztes antant hatalmak kezdeményezésére létrejött nemzetközi szervezet. 1919 – ben alakult meg, Genf székhellyel. Magyarország 1922 – ben lett a tagja. Tevékenysége kudarcot vallott, mert legfőbb feladata a béke megőrzése, de ezt nem tudta megoldani és a II. világháború kitörése után felbomlott, de hivatalosan csak 1946 – ban szűnt meg.

NEP: Az orosz új gazdaságpolitika rövidítése 1921- ben a hadikommunizmus után vezették be Engedélyezte a kisebb magángazdaságok és kisipar működését. Lehetővé tette a termékek piaci értékesítését. Visszaállította a pénzforgalmat.

Népszuverenitás:- népfelség. A társadalmi szerződés értelmében a népnek joga van államra átruházott jogokért cserébe a hatalom ellenőrzésére, vagyis a jogok forrása a nép, a polgárok. A képviselői rendszer révén az ellenőrzés csak a polgárok szűkebb csoportjának tartható fenn. Rousseau a nép minden tagja számára megadta volna ezt a jogot.

New Deal: Roosevelttel amerikai elnök által meghirdetett új gazdaságpolitika, amely a gazdasági válság enyhítését szolgálta. A nagy gazdasági válság minden korábbi visszaesésénél nagyobb mértékben rázta meg a gazdaságot. Roosevelttel amerikai elnök azonban felismerte, hogy a válság csakis állami gazdasági beavatkozással küzdhető le. Egy szakértőkből álló munkacsoport javaslatai alapján 1933-ban hirdette meg a New Deal-t. A program a kereslet növelésére épített. A programnak köszönhetően 1937-re a termelés és a foglalkoztatottság mutatói is jelentősen javultak, bár nem érték el a válság előtti szintet.

Numerus clausus: „Zárt szám”. Olyan intézkedést értenek alatta, amellyel szabályozni akarják az egyetemekre felvehetőket számát. A történelemben több ország alkalmazta egyes időszakokban, gyakran a zsidóság felsőoktatási részvételének korlátozására. Magyarországon 1920-ban vezették be a numerus clausus-t. A

felsőoktatásba való felvételt szabályozó törvény végső formájában a nemzetiségek aránya alapján kvótákat állított fel (az egyes nemzetiségek országos arányát nem haladhatta meg felsőoktatási arányuk). A törvény egyértelműen a zsidók ellen irányult, mivel csak az ő felsőoktatási arányuk múlta felül országos arányukat. A törvény első, a vallás-és közoktatásügyi miniszter által beterjesztett változata eredetileg csak azt célozta, hogy a trianoni békeszerződés következtében harmadára csökkent ország ne képezzen a szükségesnél több értelmiségit, a parlamenti képviselők egy részének követelésére került be a numerus clausus. 1928-ban a numerus clausus-t eltörölték.

Nyilasmozgalom: Az 1930-as években induló szélsőjobbaldali (nemzetiszocialista) politikai mozgalom Szálasi Ferenc vezetésével. Nevét a mozgalom szimbólumáról (nyilaskereszt) kapta. A mozgalom ideológiáját hungarizmusnak nevezték. A mozgalom a harmincas években egyesítette a különböző szélsőjobbaldali csoportokat, majd 1939-ben a mozgalom pártja (Nyilaskeresztes Párt) a parlamentbe is bejutott, majd a kiugrási kísérlet (1944. október 15.) után a hatalmat is átvette (nyilas uralom). Ennek során háborús és emberiség elleni bűnök sorát követték el. 1945 után a mozgalom vezetőit és tagjait részben felelősségre vonták.

Nyílt választás: olyan választási rendszer, ahol a szavazók nevük vállalásával adják le szavazatukat. A hatósági visszaéléseknek tág teret nyújtó rendszer Magyarországon a dualizmus korában illetve 1922-28 között a törvényhatósági városokon kívül volt érvényben.

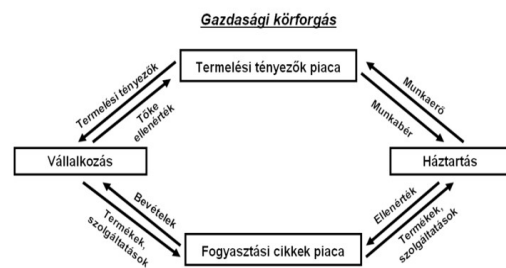
Őszirózsás forradalom: 1918. október 31-én, az első világháborús vereség hatására Magyarországon kitört polgári demokratikus forradalom. A katonák sapkarózsájuk helyére őszirózsát tűztek, innen az elnevezés.

Piacgazdaságnak, nevezzük azt a gazdasági rendszert, amelyben a következő tényezők érvényesülnek:

- a termelési tényezők többnyire magántulajdonban vannak,
- a termelési tényezőket haszon elérésének céljából működtetik,
- a verseny biztosítja a hatékonyságot,
- a megtermelt javak és szolgáltatások eloszlásáról nagyrészt a szabad piac gondoskodik,
- megvalósul a vállalkozás és a döntés szabadsága,
- a kormányzatnak korlátozott beavatkozási lehetősége van

.A piac a résztvevők közötti versenyen alapul, a résztvevők igyekeznek a gazdasági kapcsolatok előnyeit megszerezni. Tökéletes piac esetén szabad a piacra történő ki és belépés, valamint a piaci és technológiai információk is hozzáférhetőek. Monopólium esetén a piac zárt, a monopol helyzetben levő vállalat dönt az árakról és egyedül birtokolja a technológiát.

A piaci mechanizmus az alábbiak szerint írható le:

Obstrukció: a parlamentben az ellenzék egyik fegyvere. A házszabály lehetővé teszi, hogy a kisebbség a parlament munkájának megakadályozásával (vég nélküli beszédekkel) megbénítja a kormányzást.

Októberi diploma: . Ferenc József, 1860. októbert 20-án kiadta az Októberi diplomát, ami kimondta, hogy a birodalom valamennyi népét a birodalmi gyűlés irányítja, a törvényhozó és végrehajtó hatalom a császár kezében van és a birodalmi kormányába egy ember a magyar ügyekkel, foglalkozik. A magyar közvélemény az októberi diplomát nem fogadta el,

Okkupáció: valamely állam fennhatósága alá tartozó terület hódító szándékkal történő katonai megszállása.

Parlament: választott törvényhozó testület.

Passzív ellenállás: Deák Ferenc vezetésével kialakult ellenállás 1849 után. Nem fizettek adót és igyekeztek kijátszani az osztrák törvényeket

versennyel szemben pártoló gazdaságpolitika. Eszköze a védővámok és az export támogatása.

Provizórium: ideiglenes állapot. A neoabszolutizmus utolsó korszaka 1861-65 között Schmerling vezetésével. Az abszolutizmus fennmaradt, de a hatalom már fontolgatta a kiegyezést..

Quisling – kormány: A norvégok 1940 júniusáig ellenálltak majd kapituláltak. 1940 júniusában Qusling alakított Norvégiában németbarát "báb" kormányt. A quisling kormányoknak nevezzük ettől kezdve azokat a kormányok, amelyek németbarát kormányok.

Reichstag: Német törvényhozó gyűlés a nácik hatalomátvételéig. 1933- ban épületét

felgyújtották, majd ennek ürügyén a kommunistákkal leszámoltak.

Reguláris hadsereg: rendezett, képzett hadsereg. Állam által fenntartott hadsereg.

Revízió: „Felülvizsgálat”. A két világború között Magyarországon elterjedt törekvés a trianoni békeszerződésben megszabott határok felülvizsgálatára, újrarajzolására. A revíziós politika több lépcsőben ért el eredményeket:

- 1938. november 2. : első bécsi döntés (Felvidék).
- 1939. március 15. : Kárpátalja megszállása.
- 1940. augusztus 30. : második bécsi döntés (Észak-Erdély).
- 1941. április: Délvidék.

A revízió döntően külföldi (német) segítséggel ment végbe, ami a német politika felé való sodródással, majd a háborúba való belépéssel járt.

SA: német Sturmabteilung „ rohamosztag” Az NSDAP félkatonai alakulata, amel 1934- ben 4, 5 millió tagot számolt. Tagjai számon akarták kérni a párt szociális ígéreteit, Hitler 1934 – ben a hosszúkések éjszakáján leszámolt vezérkarával.

SS: Schutzstaffel (magyarul *Védőosztag*, röviden **SS**), a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt katonai és védelmi szervezete volt Németországban.

Sörpuccs (1923. november 8.) Adolf Hitler és az NSDAP első, erőszakos hatalomátvételi kísérlete Münchenben. A puccsisták a kocsmában tervelték ki a puccsot, s amint kitervelték, a kocsmából máris indultak, hogy végrehajtsák a tervüket, innen a sörpuccs kifejezés. Sikertelen próbálkozás volt: másnapra Hitlert letartóztatták, majd hazaárulásért 5 év börtönbüntetésre ítélték, amelyből 13 hónapot töltött le Landsbergben. A börtönben írta meg Mein Kampf (*Harc*) című művét, amelyben felrajzolta az elgondolása szerinti nemzetiszocialista német jövőképet és politikai programot. Később ez lett a náci ideológia alapja.

Schmerling – féle provizórium: 1861 – 1865 között. Átmeneti neoabszolutizmus

1. nemzetőrség
2. közteherviselés
3. úrbéri viszonyok megszüntetése
4. népképviseleti országgyűlés
5. Nemzeti Bank

6. a magyar katonákat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk
7. a politikai status-foglyok szabadon bocsátása
8. 12.unió_

Schlieffen-terv a Német Császárság hadműveleti terve volt a nyugat-európai antantseregek gyors szétverésére. A terv alapjait Alfred von Schlieffen (1833–1913) német tábornagy dolgozta ki. Schlieffen idős tábornokként az 1870-es háború vége óta foglalkozott egy Franciaország elleni támadás megtervezésével. Alapgondolata szerint a védekező fegyverrendszerek megerősödése (aknamezők, szögesdrót, telepített géppuskafészek) miatt egy európai háború esetén törvényszerűen állóháború alakul ki, melyet csak meglepetésszerű és gyors előnyomulással lehet megelőzni. Tervének lényege az, hogy az egész német haderőt bevetik Franciaország ellen oly módon, hogy egy viszonylag kisebb rész a francia-német határon az erődrendszerre támaszkodva védekezik, mialatt a hatalmas erejű jobbszárny nagy ívben Hollandia déli sarkán, egész Belgiumon és Luxemburgon áthatolva átkarolja a német-francia határra és Párizs védelmére felsorakoztatott francia haderőt.

Szegregáció: Elkülönülés, szét- vagy leválás. Az USA-ban 1896?1954 között a fehérek és az afroamerikaiak elkülönítése köztintzményekben.

Személyi kultusz: A **személyi kultusz** egy karizmatikus vezér, politikus, sok esetben **államfő** államilag kikényszerített, rajongásszerű, szolgálai tisztelete. Bár a tisztelet sokakban őszintén is kialakulhat, a személyi kultuszt általában az adott ország tömegtájékoztatási eszközei, a kultúrpolitika, az oktatási rendszere gerjeszti, sulykolja, kikényszerítve a népből az áhítatot a vezető iránt. Ez abban mutatkozik meg, hogy még életében iskolákat, utcákat, településeket vezetnek el az adott személyről. A politikai vezetőt tilos bírálni, tilos például a gúnyolódó **karikatúrák** készítése, sőt tilos a vezetővel szemben a magánszférában megnyilvánuló kritika, tiszteletlenség, viccelődés is, amit többnyire a titkosrendőrség ellenőriz. A kifejezést először Nyikita Hruscsov, a Szovjetunió Kommunista Pártja főtitkára használta az 1956-ban megrendezett huszadik pártkongresszuson, egy Sztálinról folytatott értekezés során. A személyi kultuszt általában a sztálinizmus egyik jellegzetességének tartják, de antikommunista kormányok esetében is megfigyelhető, például Hitler uralma alatt. Magyarországon Rákosi

Mátyásnak volt személyi kultusza az 1950-es években. Manapság jellemzője a kubai Fidel Castro és az észak-koreai Kim Dzsongil kormányzásának is. Ezenkívül a már meghalt Saparmyrat Nyazovnak, más néven Türkmenbaşynak is nagy kultusza van még Türkmenisztánban.

Szocializmus: A **szocializmus** (latin *socius* = 'társ') olyan eszmei áramlatok, politikai ideológiák összessége, melyek először a 19. század folyamán jelentek meg, közös elemük az individualizmusnak, a magánérdek elsődlegességének elvetése, a kollektívizmus, a társadalmi egyenlőség, a szolidaritás előtérbe helyezése. A szocializmus magában foglal egy gazdasági programot – a termelési eszközök fölötti társadalmi ellenőrzés valamilyen formáját –, szociális követeléseket – társadalmi egyenlőséget, az anyagi javak igazságos elosztását – és politikai célokat – a demokrácia megvalósítását, kiszélesítését akár hagyományos parlamenti, vagy közvetlen formájában. A legáltalánosabb értelemben szocialistának nevezhetünk minden olyan törekvést, amely a társadalmi berendezkedést a szociális igazságosság szemszögéből kísérel meg átalakítani, függetlenül attól, hogy eszmeileg a marxizmus, az anarchizmus, a szociáldemokrácia vagy a keresztényszocializmus áramlatát követi. Az 1917-es októberi orosz forradalom nyomán Oroszországban, a Szovjetunióban, majd a II. világháború után a keleti blokk országaiban és másutt kiépült marxista-leninista autoriter politikai rendszerek hivatalosan szintén szocialistának tekintették magukat.

Szociális piacgazdaság: Alapvetően szabad piacgazdaságként működő kapitalista gazdaság, amely ugyanakkor állami közbeavatkozással (javak elosztásának szabályozása) igyekszik mindenki számára megteremteni az anyagi biztonságot. A szociális piacgazdaságok a második világháború után jelentek meg a fejlett gazdaságú országokban.

Szovjetek: „Tanács”. Az oroszországi munkásmozgalomban a 20. század elején megjelenő fogalom. A szovjetek a munkahelyeken létrejövő, azt irányító önkormányzatok. Először az 1905-ben kezdődő megmozdulások idején szerveződtek szovjetek, majd az 1917. februári, a cári rendszert megdöntő forradalom után. A szovjetek a bolsevik hatalomátvétel után is megmaradtak, de önkormányzati jellegük formálissá vált.

Tanácsköztársaság: Olyan köztársasági államforma, amelyben a hatalmat a közvetlenül

választott tanácsok (szovjetek) gyakorolják. Oroszországban 1917-ben, a bolsevik hatalomátvétel után jött létre tanácsköztársaság, ami 1922-ig, a Szovjetunió megalapításáig létezett. Ugyancsak Tanácsköztársaságnak nevezték az 1919-es Kun Béla által vezetett magyarországi, valamint az ugyancsak 1919-es szlovák és bajor proletárdiktatúrákat. A Magyar Tanácsköztársaság 1919. március 21-én jött létre államcsinnnyel. Államosítást, diktatúrát (és terrort) vezettek be, a földeket szocializálták, ugyanakkor felvették a küzdelmet (Vörös Hadsereg) az országból további területeket megszerezni kívánó szomszédos államok seregivel. A Tanácsköztársaság sikereket is elért, de végül a katonai nyomás alatt összeomlott (1919. augusztus 1.).

Tengeri oroszán hadművelet: 1940 aug – okt. Anglia elleni támadási hadművelet.

Totális diktatúra: Olyan egypárti diktatúra, amely az élet minden területét az állam hatalma és befolyása alatt tartja. Befolyását erőszakkal is kész fenntartani. A 20. századi fasiszta, náci és kommunista rendszerekben működött totális diktatúra.

Tolerancia: türelem. A felvilágosodás hatására elsősorban a vallásokkal kapcsolatban mutatkozott meg. A felvilágosult abszolutizmus uralkodói elsősorban a protestánsok és az ortodoxok számára szélesebb, a zsidóság számára szűkebb jogokat biztosít.

Trialista állam: 1867 – es kiegyezés előtt felmerülő elképzelés, hogy a Habsburg – birodalom alakuljon át egy három központú államra, ahol a magyarok mellett a szlávok is hasonló jogokat kapnak.

Ultimátum: valamely követelés teljesítésére felszólító és ennek elmaradása esetén súlyos következményeket kilátásba helyező jegyzék, amelyet valamely állá egy vagy több államhoz intéz

Utopisztikus szocializmus: egy eljövendő egyenlőségen alapuló társadalmat elképzelő filozófiai- közgazdasági irányzat., amely a gazdasági társadalmi realitásokat figyelmen kívül hagyja. Elvetették a társadalom erőszakos úton történő átalakítását.

Városiasodás: az ipari termelési forma előtérbe kerülésével a parasztok nagy számmal költöztek a városba és kerestek ott megélhetési lehetőséget.

Vetésforgó: az ugar kiiktatásával, a teljes megművelhető területre terjedő földművelési eljárás. Takarmánynövényeket termesztettek. E rendszer lehetővé teszi az istállózó állattartást, a trágyázás pedig lehetővé tette a termésátlagok növekedéséhez.

Vétójog: ellenállási jog, aki ilyen joggal rendelkezik bármely törvény érvénybe lépését megakadályozhatja..

Villafrankai fegyverszünet: A solferinói győzelem (1859) után III. Napóleon, olaszokat és magyarokat egyaránt elárulva, sokak számára váratlanul Villafrankában fegyverszünetet kötött. A villafranki szerződésre azért került sor, mert III. Napóleon félt a belső lázadásoktól, félt attól, hogy a rajnai szövetség kétfrontos háborúba kényszeríti, és félt, hogy egy túl erős Olaszország veszélyezteti Franciaország érdekeit. **Villámháború:** Olyan katonai stratégia, amely a koncentrált, váratlan, gyors támadásra épít, az erők összpontosításán és gyors bevetésén alapuló olyan csapásra, amely már akkor összeroppantja az ellenfelet, mielőtt az fő erőit fel tudná sorakoztatni. Már az I. világháborúban erre törekedett Németország az ún. Schlieffen-terv alkalmazásával. Majd ez volt a II. világháborús stratégiája is, amikor gyors csapásokkal egyenként akart leszámolni ellenfeleivel, mielőtt azok Németországnál sokkal jelentősebb együttes kapacitásukat közösen felhasználhatták volna. Ezért a háború első szakaszában óriási tűzérési előkészítés, a polgári lakosságot, ill. a történelmi és művészeti értékeket nem kímélő barbár légitámadások után hatalmas páncélos hadseregek megindításával pszichológiailag és katonailag gyorsan megtörték egy sor ország ellenállását. A villámháború azonban nem tudta megtörni Angliát, majd a SZU-ban végleg csődöt mondtak a villámháborús módszerek. A villámháború ennek ellenére fontos eszköz maradt a katonai stratégiában.

Vörös- és fehérterror: A vörösterro fogalma alatt a kommunista mozgalom tagjai által elkövetett, politikai indíttatású erőszakos cselekményeket értjük. A fehérterror a kommunista hatalom ellen küzdők által elkövetett hasonló cselekményeket jelenti. Vörösterro először a bolsevikok alkalmaztak 1917-es hatalomátvételük után, különösen a polgárháborúban (1918-1921), amelyben ellenfeleik a fehérterror eszközével éltek. Magyarországon a Tanácsköztársaság által elkövetett atrocitásokat jelenti a vörösterro, míg a fehérterror a Tanácsköztársaság bukása után a Nemzeti Hadsereg által elkövetett erőszakos cselekményeket.

„vörös térkép”: Teleki Pál által szerkesztett etnikai térkép, amely a Kárpát – medencében lakó nemzetiségek, elhelyezkedését ábrázolja. Vörös színnel jelölik a magyarokat, mert így többnek tűnik. Ezért nevezzük vörös térképnek

Wison 14 pont: nyíltan letárgyalt békeszerződések, ne legyenek titkos megállapodások, hajózás teljes szabadsága, egyenlő kereskedelmi feltételek megteremtése, nemzeti fegyverkezések csökkentése, gyarmati igények rendezése. Oroszország akadályok nélkül meghatározhatta politikai fejlődését, Belgium helyreállítása, Franciaország felszabadítása Elzász – Lotharingia visszacsatolása, olasz határokat a nemzetiségi vonalak szerint kell meghatározni. Monarchia népeinek autonóm fejlődést kell biztosítani, Szerbiának kijáratokat kell kapni a tengerhez, Balkáni államok területi sérthetelenséget és gazdasági függetlenséget kell biztosítani, Oszmán Birodalom török részeinek önállóságot kell biztosítani. Dardanellákat állandóan nyitva kell tartani. Független lengyel állam megteremtése, nemzetek általános szövetségének megteremtése. Ez biztosítja a garanciát a kis államok területi sérthetelenségére és politikai függetlenségére

Young-terv 1929. jún. 7. Közvetteszik a Young-tervet, amely a német jóvátétel összegét 114 milliárd márkára csökkenti, kedvezőbb törlesztési feltételekkel., 59 év alatt kellett volna visszafizetni.

Zsidótörvények: Az 1930-1940-es években a zsidók jogait korlátozó törvények. Az első zsidótörvényt 1938-ban hozták, 20%-ban maximalizálta a különböző értelmiségi pályákon a zsidók arányát. A zsidóságot még vallási alapon határozta meg. A második zsidótörvényt 1939-ben fogadták el, ez az arányszámot 6%-ra vitte le, egyes pályákon megtiltotta zsidók alkalmazását, és a zsidóságot már faji alapon határozta meg. A harmadik, 1941-es zsidótörvény megtiltotta a zsidók és nem zsidók közötti házasságokat és a nemi kapcsolatot.

Viszontbiztosítási szerződés: 1887 – ben kötötte Németország és Oroszország. Egymás háborúival szemben semlegesek. Kivéve ha Németország Franciaországot, míg Oroszország a Monarchiát támadja meg. A szerződést 3 évente meg kellett volna újítani. Ha érvényben marad elkerülhető lett volna a háború.